

SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ JAKO FAKTOR OVLIVŇUJÍCÍ POUŽITÍ TĚLESNÝCH TRESTŮ U DĚTÍ

Social environment as a factor influencing the use of corporal punishment in children

Lucie Kozlová, Alžběta Klímová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce

Summary

The contribution emphasizes factors influencing the choice of educational means for parents in pre-school children and particular attention is dedicated to the issue of the consequences of corporal punishment. The authors' intention was to explore parental attitudes to the use of corporal punishment in education of pre-school children in the context of their age, education, gender, marital status, income group and their own experience from childhood on the base of strategy of quantitative research using a questionnaire survey. In the frame of the research, there were stated predictions concerning the choice of corporal punishment as an adequate educational means, the existence of links between education of parents, their own childhood experience and the use of corporal punishment of children. The observed data showed that most respondents consider corporal punishment an appropriate educational means and that the most significant factor influencing the philosophy of education and the choice of educational means result from their experience with corporal punishment in childhood. The results show that the education of children which is understood as a very personal matter by the society, may significantly impact the next generations of parents via transgenerational transmission of violence and impression of social patterns of behaviour.

Key words: *education – pre-school child – social environment – corporal punishment – family*

Souhrn

Příspěvek akcentuje faktory ovlivňující volbu výchovných prostředků rodiči u dětí předškolního věku, přičemž pozornost je věnována i problematice důsledků tělesných trestů. Záměrem autorky bylo zmapovat na základě strategie kvantitativního výzkumu za použití dotazníkového šetření postoje rodičů k používání tělesných trestů při výchově předškoláků v kontextu jejich věku, vzdělání, pohlaví, rodinného stavu, příjmové skupiny a vlastní zkušenosti z dětství. V rámci výzkumu byly vysloveny predikce týkající se volby tělesného trestu jako adekvátního výchovného prostředku, existence souvislosti mezi vzděláním rodičů, vlastní zkušeností z dětství a použitím tělesných trestů u dětí. Zjištěná data prokázala, že většina respondentů považuje tělesný trest za přiměřený výchovný prostředek a že faktorem nejvýznamněji ovlivňujícím filozofii výchovy a výběr výchovných prostředků jsou zkušenosti s tělesným trestem z dětství. Z uvedených výsledků je patrné, že výchova dětí, která je většinou společností chápána jako velmi osobní záležitost, může v důsledku transgeneračního přenosu násilí a imprese sociálních vzorců chování významně ovlivňovat další generace rodičů.

Klíčová slova: *výchova – dítě předškolního věku – sociální prostředí – tělesný trest – rodina*

Submitted: 2014-01-17 • Accepted: 2014-02-18 • Published online: 2014-06-30

PREVENCE ÚRAZŮ, OTRAV A NÁSILÍ: 10/1: 7–12 • ISSN 1801-0261 (Print) • ISSN 1804-7858 (Online)

ÚVOD

Kulturní dějiny provází pozvolná proměna názorů na hodnotu dítěte i na moc a meze jeho výchovy. Od přezíravého, necitlivého a lhostejného postoje se postupně směřovalo ke zdůraznění nové pozice dítěte jako autonomní bytosti, posilované v roli jedinečné osobnosti, která je integrovaná v sociálních strukturách společnosti. Co všechno nás ovlivňuje, než pláceme dítě přes zadek? Děláme to s rozmyslem, abychom dítě usměrnili, nebo jednáme spíše v afektu, pod vlivem stresu, s cílem způsobit mu bolest? Vede nás charakter, osobnost, naše vzpomínky z dětství, nebo se uplatňuje vzdělání a informace o výchově, které jsme získali během života? Je výchova dětí soukromou záležitostí rodiny a mohou rodiče trestat děti dle vlastního uvážení? Nebo mají pravdu odpůrci tělesných trestů, kteří jsou přesvědčeni, že tělesný trest je přežitek tradiční tvrdé výchovy, jenž se přenosem sociálních vzorců chování předává z generace na generaci a má tak negativní celospolečenský dopad? Na výše uvedené otázky se předložený příspěvek snaží nalézt odpovědi.

Determinanty výchovného stylu

Proč se odměny a tresty v našich rukou neřídí jenom objektivními pravidly, z jakého důvodu jednáme s dítětem různě? Jak Matějček (2000) připomíná, aby výčet faktorů ovlivňujících výchovu byl objektivní, musíme připustit i vliv okamžité nálady a celkového duševního stavu. Jinak budeme samozřejmě jednat, když jsme rozčileni, jinak, když jsme v radostném stavu. O našem chování k dětem rozhoduje i společenská situace, ve které se nacházíme. Shodný názor zastávají autoři Matějček (2000), Čáp a Mareš (2001), Buss a Plomin (1995), že o našem výchovném chování rozhoduje celá naše osobnost. Velmi důležitou složkou, která ovlivňuje rodičovské chování k dítěti, je temperament rodičů. Vysoce aktivní rodiče budou již od raných fází vývoje dítěte vyhledávat kontakt s dítětem, budou ho stimulovat a reagovat pozitivně na jeho činnost. Budou také ve větší míře přejímat kontrolu nad jeho aktivitou. Naopak rodiče s tendencí k letargii vydají mnohem méně energie na vyhledávání kontaktu s dítětem a také na jeho iniciaci, budou mít tendenci dítě méně kontrolovat a ovládat, v extrémních případech se může jednat až o zanedbávání (Lacinová, Škrdlíková, 2008).

V rodičovském působení se odrážejí postoje k dítěti, které prošly dlouhým vývojem a byly ovlivněny i vztahem k vlastním rodičům a tím, jak se k nim jako k dětem vlastní rodiče chovali (Čáp, Mareš,

2001). Buss a Plomin (1995) zařazují do této skupiny determinant kromě zkušeností rodičů ze svého dětství i vliv masových médií. Obraz rodičovství a vztahu mezi dospělými a dětmi, který je v masmédiích prezentován, tvoří součást představ o výchově ve smyslu ideálního působení.

Jiným závažným činitelem v utváření výchovných postojů je celková úroveň nadání čili inteligence vychovávajícího – jeho schopnost pochopit všechny okolnosti, za kterých se dítě provinilo, ale i snaha se vzdělávat a opatřovat si nové informace o výchově (Matějček, 2000). Nezastupitelné místo mezi výchovnými činiteli má i životní filozofie vychovatelů. Každý máme nějakou soustavu hodnot, jichž si vážíme a chceme v životě dosáhnout, a tím je mezi jiným určován i výchovný cíl, který si pro své dítě stanovíme (Matějček, 1996).

Neméně důležitou roli v procesu utváření určitého způsobu výchovy hraje samo dítě. Od narození reaguje na chování a požadavky svých rodičů podle vrozených dispozic, a tím poskytuje dospělým zpětnou vazbu. V optimálním případě je rodič schopen zpětnou vazbu v podobě charakteristických projevů dítěte smysluplně vyhodnocovat, posoudit a eventuálně změnit svoje postoje a chování k dítěti (Lacinová, Škrdlíková, 2008).

Stejně jako každý lidský jedinec prochází postupně různými stadii vývoje i výchova v rodině. Její podoba velmi úzce souvisí se stupněm vývoje jak dítěte samého, tak jeho rodičů jako jednotlivců, a dále také se stadiem, v němž se v dané chvíli nachází partnerský vztah rodičů. Můžeme říci, že dva zdroje rodičovského chování (předchozí zkušenosti a temperament rodičů) ovlivňují jeho utváření ještě v těhotenství a po celou dobu výchovného působení, tedy do doby, než se dospívající dítě osamostatní a úspěšně dokončí separaci od rodičů. Avšak s narozením dítěte vstupuje do celého procesu nový faktor – působení dítěte, tedy jeho vlastní chování, jež modifikuje a tvaruje chování rodičovské. Podle Busse a Plomina (1995) lze rozlišovat takzvané prvotní praktiky, které provázejí dítě zhruba do jednoho roku věku a jejichž základ spočívá v tomto období především v roli pečovatelské. Postupně se zvyšuje podíl role výchovné a socializační. Prvotní výchovné praktiky se jeví významně závislé na předchozím učení a zkušenostech vychovatelů. Sami rodiče jsou během svého vlastního vývoje vystavováni modelu rodičovského působení, a tak si osvojují vzorce rodičovských odpovědí, které později imitují (částečně i v dětském věku při hře „na maminku a tátka“).

Postoje k tělesným trestům a jejich prevalence ve světě

Využívání různých forem násilí na ukáznění dětí je společně všem kulturám a vyskytuje se po celém světě. V naší společnosti jsou tělesné tresty akceptovány jako vyjádření tvrdé, autoritativní výchovy, se kterou má převažující většina dospělé populace osobní zkušenosti. V posledních letech stoupá citlivost společnosti vůči všem formám interpersonálního násilí a násilí ve výchově začíná být vnímáno jako nepatřičné chování, které je v rozporu se základními potřebami pro zdravý rozvoj dítěte a také s jeho právy (Vaníčková, 2004a).

Ve zprávě Úřadu vlády České republiky z roku 2009 se konstatuje, že v České republice neexistují souhrnná statistická validní data o násilí na dětech. Z dostupných údajů vyplývá, že Česká republika se svými daty vyrovná evropskému kontextu. Například v roce 2007 bylo evidováno celkem 5 435 trestných činů, které byly spáchány na dítěti, přičemž největší skupinu zde tvořily násilné a mravnostní trestné činy (Úřad vlády ČR, 2009).

V rámci vládního projektu „Stop násilí na dětech“ proběhl na konci roku 2009 na území České republiky výzkum s cílem zjistit, jak občané ČR vnímají tělesné tresty dětí a jejich uplatňování ve výchovném procesu. Z výsledků výzkumu jednoznačně vyplývá, že v České republice převládá mezi občany tolerance k tělesným trestům. Polovina z nich (50 %) je toho názoru, že tělesný trest sice nevychovává, ale v některých situacích je nejlepším řešením. Extrémní stanovisko zastává 6 % dotázaných, že je „škoda každé rány, která padne vedle“. Naprostá většina občanů ČR (91,7 %) vyjádřila ve větší nebo menší míře toleranci k uplatňování tělesných trestů ve výchově, jen 8,3 % občanů ČR zastává stanovisko, že tělesné tresty nepatří do výchovy a uvádí, že by je nikdy nepoužili (Úřad vlády ČR, 2009).

Výzkumná studie 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy uvádí, že v roce 2004 pouze 13,6 % dětí nebylo nikdy tělesně potrestáno (facka, výprask, kopanec nebo silnější rána), přičemž jedna čtvrtina těchto tělesně trestaných dětí byla potrestána způsobem, který naplňuje definici týrání (bito předmětem 25,8 %, bito na citlivou část těla 21,3 %, má po výprasku na těle stopy 27,2 %) (Vaníčková, 2004b).

V souvislosti s globální iniciativou „Endcorporal punishment“ byla mapována situace tělesných trestů na celém světě. Z dat sebraných v období let 2006–08 vyplývá, že dětská úmrtnost (pro věkovou skupinu 0–19 let) v důsledku nedbalosti, týrání nebo fyzického útoku byla způsobena v 83 % v Rumunsku, v 74 % v Japonsku, v 71 % v Maďarsku

a Belгии, v 65 % v Nizozemsku, v 50 % v Rakousku, ve 47 % v České republice, ve 45 % v USA, ve 36 % v UK a v 16 % v Itálii (Secretariat Calculations Using WHO Mortality Database, 2009).

Studie provedená v Austrálii v roce 2007 ukázala, že 41 % dotázaných je přesvědčeno, že plácnutí je účinné při formování chování dětí, 69 % souhlasí s nutností někdy plácnout zlobivé dítě, 71 % své děti občas plácne (Australia Concerns a Survey of Parents in Queensland, 2008).

Pro 77 % Belgičanů je přijatelné plácnutí dětí, 19 % uvedlo, že pro ně není přijatelný tělesný trest v žádném případě. Kanadská studie z roku 2004 uvádí, že 64 % respondentů podporuje při výprasku neukázněného dítěte použití síly, přičemž 50 % rodičů uvedlo, že používá lehké tělesné tresty (facka) a 6 % přiznalo používání bolestivých tělesných trestů. Ve studii z roku 2002 provedené v Chile popisují matky používání fyzického trestu takto: 51 % naplácalo dítěti na zadek rukou, 39 % třáslo s dítětem, 27 % kroutilo uchem dítěte, 24 % tahalo dítě za vlasy, 18 % bilo dítě předmětem na zadek, 13 % plácló dítě přes tvář nebo hlavu, 12 % bilo dítě pěstí, 3 % štípla dítě (Economic and Social Research Council, 2008).

Vládní studie provedená v roce 2010 v Německu ukazuje, že 54 % rodičů často používalo „menší“ tělesné tresty (například bití a plácnutí), 17 % uvedlo časté používání „těžších“ tělesných trestů, 28 % rodičů se uchylovalo k použití disciplinárních sankcí, a „pokud to bylo možné“, nevyužilo tělesných trestů (Violencestudy, 2010). Pouze 10 % švédských rodičů používá u dětí tělesné tresty (Economic and Social Research Council, 2008).

METODIKA A CHARAKTERISTIKA SOUBORU

Na základě teoretických a praktických znalostí byly formulovány výzkumné ambice, které spočívaly ve zmapování postojů rodičů k používání tělesných trestů při výchově předškoláků v kontextu jejich věku, vzdělání, pohlaví, rodinného stavu, příjmové skupiny a vlastní zkušenosti z dětství. V rámci výzkumu byly vysloveny tři tentativní výroky, predikující, že rodiče předškoláků považují tělesný trest za adekvátní výchovný prostředek, že se zvyšujícím se vzděláním rodičů se bude snižovat použití tělesných trestů a že vzdělání rodičů ovlivňuje použití tělesného trestu méně než vlastní zkušenost z dětství.

Dotazníkové šetření bylo realizováno u rodičů předškolních dětí prostřednictvím mateřských škol. Soubor respondentů byl vytvořen pomocí výběru na základě dobrovolnosti, což se jevílo jako

nejvhodnější řešení vzhledem k citlivosti výzkumného tématu. Na tomto místě je nutné zdůraznit, že výsledky vyplývající z tohoto výzkumu nelze vzhledem k malému počtu respondentů (101 rodičů) zobecňovat a aplikovat na celou populaci rodičů předškolních dětí.

Pro účely výzkumu byla provedena operacionalizace pojmů týkající se předškolního věku, tělesného trestu a výchovných prostředků. *Předškolní věk* je období od tří do šesti let, přičemž konec této fáze není určen jen fyzickým věkem, ale také sociálně, nástupem do školy. Charakteristickým znakem tohoto období je identifikace s emocionálně významnou autoritou (rodičem). V rámci identifikace dítě zcela nekriticky akceptuje veškeré hodnoty, projevy rodičů bez jakékoli další diferenciaci (Vágnerová, 2000). *Tělesný trest* je úmyslné či záměrné způsobení bolesti atakem na tělo pro kázeňský přestupek. Za tělesný trest jsou obecně považovány: facka, pohlavek, výprask rukou či jiným předmětem, kopanec, herda do zad, rána pravítkem nebo ukazovátkem, odhození, třesení, praštění hlavou o zeď, štípání, tahání až vytrhávání vlasů, kroucení ušním boltcem, údery různými předměty do hlavy, tzv. burák (prudké přejetí palcem po zadní straně krku), škracení, cvrknání do ucha, stoj na hanbě v předpažení, klečení, kliky a dřepy, kroucení ruky, píchání špendlíkem, přivazování ke stolu nebo stromu, svazování končetin, zalepování úst leukoplasty apod. (Lovasová, Schmidová, 2006). *Výchovný prostředek* je zastoupen podněty z prostředí, které jsou k výchovnému cíli záměrně uváděny v činnost. Základní dva výchovné prostředky jsou odměna a trest. Podmínkou jejich účinnosti je citový vztah mezi rodiči a dětmi (Matějček, 2005).

VÝSLEDKY A DISKUSE

Výsledky výzkumu prokázaly, že ve shodě s mnoha dalšími studii (Gershoff, 2002; Vaníčková, 2004b; Úřad vlády ČR, 2009) se potvrdila zkušenost rodičů s tělesnými tresty. Pouze 15 % respondentů nebylo nikdy tělesně potrestáno. Nejčastějším důvodem trestání dětí bylo ve 33 % odepření poslušnosti. Výsledky nebyly nijak překvapivé, protože, jak je patrné ze studie iniciativy „Endcorporal punishment“ (Australia Concerns a Survey of Parents in Queensland, 2008; Economic and Social Research Council, 2008; Violencestudy, 2010) mapující chování rodičů po celém světě, je ukáznění dítěte a formování jeho chování nejběžnějším důvodem tělesného trestu.

Na základě výsledků z předchozích výzkumů (Straus, Stewart, 1999; Vaníčková, 2004b; Ger-

shoff, 2002) bylo možné předpokládat, že tělesný trest bude mezi respondenty dominujícím výchovným prostředkem. Výsledky vyplývající z odpovědí respondentů toto očekávání potvrdily. Téměř tři čtvrtiny respondentů (74 %) používaly při usměrňování dětí tělesný trest. Ve shodě s výzkumem světové populace (Australia Concerns a Survey of Parents in Queensland, 2008; Economic and Social Research Council, 2008; Violencestudy, 2010) považovalo 68 % respondentů tělesný trest za průměrný výchovný prostředek.

Typickým tělesným trestem bylo plácnutí přes zadek (70 %). Data korespondují s výzkumem Vaníčkové (2004b), která se zmiňuje o tom, že výprask v české rodině vypadá tak, že matka dá rukou nebo vařečkou několik ran dítěti na zadek, a to s četností několikrát za měsíc nebo týden. Dominantní roli při používání tělesných trestů hrála matka také v našem výzkumném souboru, ve kterém 84 % žen-matek uvedlo, že používají tělesné tresty při výchově. U mužů to bylo 64 %. Nejčastěji používaným trestem je plácnutí přes zadek – u 67 % mužů a 71 % žen, muži dále uváděli pohlavek a facku ve 33 %, ženy výprask předmětem v 19 % a štípání v 10 %. O účinnosti alternativních trestů je přesvědčeno 76 % žen a 46 % mužů, za neúčinné je považuje 29 % mužů a 16 % žen. Uvedené závěry se shodují s výsledky studií Strause a Stewarta (1999) a Gershoffa (2002), kteří ovšem podotýkají, že pokud matky zůstávají i nadále primárními pečovatelkami, měly by se výsledky výzkumů pro zachování objektivitu hodnotit i z hlediska času stráveného s dětmi. Protože, jak uvádějí Straus a Stewart (1999), pokud například matka tráví dvojnásobek času s dětmi než otcové, procenta pro otce by bylo třeba zdvojnásobit. Je zřejmé, že použití tělesných trestů muži a ženami se liší, otázkou však zůstává, jde-li pouze o genderový vliv, či se zde promítá i penzum času stráveného s dětmi.

Na základě provedené analýzy bylo zjištěno, že respondenti v nejnižší věkové kategorii 18–29 let, stejně jako respondenti ve věkové kategorii 41 a více let, se 100% shodli na používání tělesných trestů. Rozdíl byl v četnosti a formě užívání těchto výchovných prostředků. Zatímco mladší rodiče používali tresty ve větším podílu měsíčně a bylo zde více preferováno používání hrubých tělesných trestů, jako jsou výprask předmětem a štípání, ve věkové kategorii 41 a více let rodiče sahali k tělesným trestům výjimečně a volili pohlavek. Pouze ve věkové kategorii 30–40 let se vyskytovali odpůrci tělesných trestů. Výskyt násilí u mladých rodičů předškoláků vysvětlují Straus a Stewart (1999)

kombinací dvou faktorů: inklinací mladých lidí k násilí a tendencí všech věkových skupin bít děti předškolního věku. Jako další možné příčiny uvádí nízkou sociální integraci, nedostatek zkušeností a úsudku a větší sklon ke zneužívání návykových látek. Je nutné brát v úvahu i fakt, že mladší rodiče mohou být ve větším a častějším ekonomickém stresu. Vysvětlení vyšší tolerance násilí ve vyšší věkové kategorii bude v přetrvávajících stereotypech ve výchově u starších rodičů, pro které je tělesný trest hluboce zakotvenou a používanou praxí.

Neméně zajímavou byla analýza problematiky tělesných trestů z hlediska rodinného stavu. Z hodnocení v souboru zastoupených rodinných stavů vyplynulo, že svobodní samostatně pečující respondenti používali tělesný trest ve 100 %. Tento výchovný prostředek používali častěji než jiné skupiny a typy jimi využívaných tělesných trestů byly ve větší míře hrubší (pohlavek, facka, štípání). Pravděpodobně kvůli stresu, jak uvádí Gershoff (2002), spoléhají rodiče-samoživitelé ve výchově na časté a přísné tělesné tresty.

Nezbytnou součástí analýzy faktorů ovlivňujících výchovný styl respondentů bylo posouzení vlivu rodinného příjmu na volbu výchovných prostředků. Z provedeného srovnání vyplynulo, že pouze v příjmové kategorii nad 41 tisíc Kč měsíčně se vyskytují ve 100 % zastánci tělesných trestů. V této kategorii bylo trestání dětí dle odpovědí respondentů nejčastější a nejpřísnější. Příznivci tělesných trestů převažovali také v nejnižší příjmové kategorii. Původní domněnka, která byla podložena zjištěním různých studií (Vaníčková et al., 1995; Straus, Stewart, 1999), že existuje závislost mezi výší příjmu a použitím tělesného trestu ve výchově, nebyla výzkumem potvrzena. Možné vysvětlení se nabízí pomocí tzv. teorie přeplnění (spillover), která tvrdí, že nejen ekonomické těžkosti nízkopříjmových skupin, ale i pracovní zátěž vysokopříjmových skupin vedou k častějšímu a impulzivnímu použití tělesného trestu. Ekonomický stres a pracovní zátěž jsou spojeny s výskytem manželských konfliktů, které jsou jednou z příčin represivního a nepřátelského rodičovství (Gershoff, 2002). Druhá teorie tvrdí, že souvislost mezi nízkým příjmem a použitím tělesných trestů je možné vysvětlit v rámci prosazování rodičovských hodnot potřebných pro úspěch v typické životní situaci. Takovými hodnotami jsou poslušnost a podřízenost k autoritě. Tělesný trest zajišťující bezprostřední poslušnost dítěte připravuje

dítě na okamžité dodržování pravidel požadované v nízkopříjmových profesích.

Poslední oblastí zájmu byla analýza a porovnání vlivu vzdělání a zkušeností s tělesným trestem na volbu výchovných prostředků. Dle teorie dvoukomponentového modelu učení bylo předpokládáno, že v rodinách s vyšším socioekonomickým statutem, kde mají rodiče vyšší vzdělání a příjem, nebudou děti vystaveny fyzickým trestům (Čáp, 1990). Tento předpoklad byl umocněn tvrzením Matějčka (2000), který připomíná, že vzdělání a inteligence vychovávajícího jsou důležitými faktory ovlivňujícími pochopení dítěte a vedou k aplikaci pozitivních výchovných metod. Výsledky analýzy tento předpoklad nepotvrdily.

Řada autorů (Gjuričová et al., 2000; Gershoff, 2002; Vaníčková, 2004b) poukazuje na závažný vliv toho, co je dítěti prezentováno vlastními rodiči, protože zkušenosti z chování vlastních rodičů, vzorce chování, jež se budoucí rodič naučil ve své rodině, způsoby řešení situací, které přejal nápodobou či identifikací se svými rodiči, ovlivňují podstatně jeho chování jako rodiče. Tělesně netrestaní respondenti představovali nejpočetnější skupinu odpůrců tělesných trestů. Pokud byli respondenti tělesně trestáni rodiči, pak uváděli užívání tělesných trestů při výchově, a to s tím větší četností, čím častěji byli trestáni, což dokládají i Gjuričová et al. (2000), kteří konstatují, že i když jedinec v dospělosti dojde k jiným závěrům, v momentě afektu se aktualizují nehlubší rané vzpomínky a vzorce chování.

ZÁVĚR

Provedený výzkum, který by měl být chápán jako sondáž do rozsáhlé problematiky používání tělesných trestů u předškolních dětí, potvrdil, že většina respondentů považuje tělesný trest za přiměřený výchovný prostředek a že faktorem nejvýznamněji ovlivňujícím filozofii výchovy a výběr výchovných prostředků jsou zkušenosti s tělesným trestem z dětství. Z uvedených výsledků je patrné, že výchova dětí, která je většinou společnosti chápána jako velmi osobní záležitost, může v důsledku transgeneračního přenosu násilí a impresí sociálních vzorců chování významně ovlivňovat další generace rodičů. Otázkou zůstává, zda jde pouze o transgenerační přenos násilí řetězcem rodinného násilí a impresí sociálních vzorců chování nebo o dědičný sklon k agresí či dědičnost temperamentu.

LITERATURA

1. Australia Concerns a Survey of Parents in Queensland (2008). Attitudes and prevalence of child corporal punishment. [online] [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html>
2. Buss A, Plomin H (1995). A Temperament Theory of Personality Development. New York: Wiley. 256 s. ISBN 0-471-12649-7.
3. Čáp J (1990). Psychologie mnohostranného vývoje člověka. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 292 s. ISBN 80-04-22967-0.
4. Čáp J, Mareš J (2001). Psychologie pro učitele. 1. vyd. Praha: Portál. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.
5. Economic and Social Research Council (2008). Attitudes and prevalence of child corporal punishment. [online] [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/30/25/45583295.xls>
6. Gershoff E (2002). Corporal Punishment by Parents and Associated Child Behaviors and Experiences: A Meta-Analytic and Theoretical Review. *Psychological Bulletin*. 128/4: 539–579.
7. Gjuríčová Š, Kocourková J, Koutek J (2000). Podoby násilí v rodině. 1. vyd. Praha: Vyšehrad. 104 s. ISBN 80-7021-416-3.
8. Lacinová L, Škrdlíková P (2008). Dost dobří rodiče aneb drobné chyby ve výchově dovoleny. Praha: Portál. 160 s. ISBN:978-80-7367-442-7.
9. Lovasová L, Schmidová K (2006). Tělesné tresty. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí. ISBN 80-86991-75-X.
10. Matějček Z (1996). Co, kdy a jak ve výchově dětí. 1. vyd. Praha: Portál. 144 s. ISBN 80-7178-085-5.
11. Matějček Z (2000). Po dobrém, nebo po zlém? 5. vyd. Praha: Portál. 109 s. ISBN 80-7178-486-9.
12. Matějček Z (2005). Prvních šest let ve vývoji a výchově dítěte. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 184 s. ISBN 80-247-0870-1.
13. Secretariat Calculations Using Who Mortality Database (2009). Child death rates due to negligence, maltreatment or physical assault, children 0–19 years old, 2006–2008. [online] [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/30/25/45583295.xls>
14. Straus MA, Stewart JH (1999). Corporal Punishment by American Parents: National Data on Prevalence, Chronicity, Severity, and Duration, in Relation to Child and Family Characteristics. *Clinical Child and Family Psychology Review*. 2/2: 55–70.
15. Úřad vlády ČR (2009). Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008–2018. [online] [cit. 2013-03-20]. Dostupné z: <http://stopnasilinadetech.cz/pdf/narodnistrategie.pdf>
16. Vágnerová M (2000). Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. 1. vyd. Praha: Portál. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.
17. Vaníčková E (2004a). Stop tělesným trestům. 1. vyd. Praha: Česká společnost na ochranu dětí. ISBN 80-239-3442-2.
18. Vaníčková E (2004b). Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 116 s. ISBN 80-247-0814-0.
19. Vaníčková E, Hadj-Mousová Z, Provažníková H (1995). Násilí v rodině. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. 80 s. ISBN 80-85529-17-3.
20. Violencestudy Gewalt Gegen Kinder (2010). Versteckte Gewalt-Allgegenwärtig. [online] [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.violencestudy.org/Versteckte-Gewalt.html>

✉ Kontakt:

Doc. Ing. Lucie Kozlová, Ph.D., Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, katedra sociální práce, Emy Destinové 46, 370 05 České Budějovice
E-mail: lkozlova@zsf.jcu.cz